کوردستانی عێراق لەسایەی پارتیدا: بەرەوکوێ؟.. عەدنان کەریم

هیچ گومان لەوەدا نیە کە پارتی، وەکوو هێزێکی سیاسی و وەکوو حیزبێك، لەدرێژەمانەوە نوێنەرایەتیی ڕەوت و توێژە هەرە کۆنسەرڤاتیف و دواکەوتووەکانی کۆمەلگای کوردستان ئەکات. ئەم هێزە سیاسیە کوردستانیە لەبوارەکانی بیرو باوەڕ، بەرنامە، پراتیك، هاوپەیمانیەکانی لەئاستی کوردستانی وعێراقی وناوچەیی وجیهانی، کارو کردەوە ومێژووەکەی و ....، تاد، سەرجەم گەواهیدەری ئەو قسەیەی سەرەوەن.

پارتی نە حیزبی خەبات کردنە بۆ لابردنی ستەمی نەتەوەیی لەسەر کورد، نە تێئەکۆشێت بۆ مافی دیموکراتی وئازادیی گەلی کورد و نە بۆ خۆشگوزەرانی و باشبژیویی خەڵك. ئەم هێزە سیاسیە هەرچیشی گوتبێت سەبارەت بەو مەسەلانە ئەوا لە ناوەڕۆك دا و بەکردەوە شتێك نەبوون جگە لە مشتێ دروشم بۆ خۆگونجاندن لەگەڵ ویستەکانی خەڵك و فریودانی ئەوان یا دوانەکەوتن لەڕەوتی ئاڵوگۆڕەکانی ناو خەڵك و داخوازیەکانیان یاخود خۆگونجاندن و پێشبڕکێ لەگەڵ هێزە سیاسیە نەیارەکانی خۆی. بەکورتیەکەی پارتی دەیان سالە نەك نوێنەرایەتی هیچ دیاردەیەکی پرشنگدار یا ڕەوتێکی ڕوولەپێش ناکات لەکۆمەڵگای کوردستانیدا، بەڵکوو ڕێگر، دەست وپێگر، بەربەست و دوژمنی خوێنەخۆری هەر ئاڵوگۆڕێکە بەقازانجی خەڵک لەهەربوارێکدا بووبێت.

بۆ ئەوەی بچمەسەر هەڵدانەوەی لاپەڕەکان و وێستگەکانی تەمەنی ئەم دیاردە سیاسیە پرلەخەمەی مێژووی ئێمە، ئەمەوێ تەنها زەمی قسەکانم لەسەر یەك پرسی چارەنووسسازی ئەمڕۆی گۆڕەپانی سیاسیی کوردستان ڕاگرم: ڕووگەی هەڵوێست و سیاسەتکردن و ئاراستەی ئێستای پارتی، بەو مێژووەیەوە، لە ئێستادا ڕووی لەکوێیە و سەرچاوەی ئەم هەڵپە و پەلەقاژە سیاسیەی ئەم قۆناغەی ئەم هێزە کۆنسەرڤاتیف بەڵام خاوەنی هێز و دەسەڵاتە زۆر و ترسناکەی کۆمەڵگای ئێمەی چیە و چۆنە؟

سەرکوت و دژی ئازادی بوون خەسڵەتی لەمێژینە و پایەداری پارتی دیموکراتی کوردستانە. بەشێکە لە شوناسی ئەو هێزە سیاسیە. لاپەڕەکانی مێژووی پارتی بەخوێن و چەواشەکاری نووسراون. هێزێك کە مێژووی ٧٥ ساڵەی تەمەنی پڕ لە تاوانی بەرانبەر هەر دەنگێکی ئازادیخواز و خەڵکپەروەر، لەلایەن کوڕ و باوکەکەوە سەرکردایەتی

کرابێت و پاوان کرابێت لەسەر خێزانێك كە خاوەنی سادەترین ئاستی هۆشیاری و ڕۆشنبیری بن و خاڵی بن لەهەر بەها یەکی مەعریفی لەهەموو بوارەکاندا وهێشتا بەمەنتیقی خێڵ و بنەماڵە و تیرە بڕواننـە هەموو كا یەکانی ژیان و لەپیشیشیانەوە کا یەی ئاڵۆز و كێشەهەڵگری سیاسەت لە دونیای مۆدریندا، ناتوانن ببن بە نوێنەری نوێگەرایی و ئازادیخوازی و مافدۆستی و مرۆڤپەروەری و دیموکراتی تەڵەبیی گەلێك بەتایبەتیش لەم سەردەمەدا.

بەڵام هەنگاوەکان و ئاراستە سیاسیەکانی ئێستای پارتی بەتەنها بە مێژووی ئەوان و سروشتی خێڵەکی ودژە ئازادیی سەرکردا یەتیی ئەو حیزبە و بەتایبەتی ماڵی بارزانی لێکنادرێنەوە. ئەو میتۆدە بۆ ناسینی کاروکردەوەکانی ئێستای ئەم هێزە سیاسیە ڕەنگبێ تووشی گومڕاییشمان بکات.

ئێمە بەدیاریکراوی لێرەدا قسە لەسەر پارتی دیموکراتی کوردستان ئەکەین بەو باکگراوەندەوە بەڵام لەسەروبەندی ساڵانی بیستەکانی سەدەی بیستویەکدا. لەسەردەمی دەرهێنان و فرۆشتنی نەوت لەکوردستان و دەسەڵاتدارەتیی ئەو هێزە ناوبراوە لەژێر دەمامکی پەرلەمان و شەرعیەتی هەڵبژاردن و دیموکراتی و لەژێردروشمی یەکڕیزی ناوماڵی کورد. لەسەردەمێکدا كە ١٨ ساڵە ڕژێمی بەعس ڕووخاوە و٢٩ ساڵ تیپەڕ ئەبێ بەسەر دامەزراندنی حکوومەتی هەرێمی کوردستاندا.

ڕەوتی تا ئێستای دەسەڵاتدارەتیی پارتی و هاوپەیمانیەتیی ئەو لەگەڵ یەکێتی و پاشان لەگەڵ گۆڕان و هەرەوەها هاوپەیمانیی دوورودریژیان لەگەڵ هێزە ئیسلامیەکانی ناوخۆدا، پارتیی گەیاندووە بەئاستانەی قەیرانێکی سیاسی و کۆمەڵا یەتی و ئابووری لە کوردستاندا كە لەبەرانبەریدا تا هاتووە ڕێگە كۆنەکانی لەبەرانبەر ئەم هێزەدا تەسکتر کردۆتەوە.

نموونەکانی ئەم قەیرانەی پارتی دەرگیری بووە بەمجۆرەیە:

١/ جگە لە توێژی کادر و سەرکردە و مفتەخۆرەکانی حیزب، پارتی ئیعتیبار و پایگای لەناو جەماوەری بەرینی خەڵکدا بەتەواوی لەق بووە.

نەوتاری کوردا یەتیی پڕبریق و باق، نە شین و شەپۆڕی ڕیفراندۆم و هەوڵی گوێزانەوەی ئاکامە شوومەکانی ئەو پیلانە بۆ ئەستۆی یەکێتی بەتەنها و نە هەوڵی دەمەزەردکردنەوەی گوتاری کوردا یەتی لەڕێگەی قووڵکردنەوەی ئەنقەستی کێشەی مووچە و مەلەفی نەوت لەگەڵ بەغدا، هیچیان تا ئێستا نەیانتوانیوە فریای سەرکردا یەتیی پارتی بکەون بۆ ژیاند نەوەی شین و شەپۆڕی کوردا یەتی و گومڕاکردنی خەڵك و بەرهەمهێنانەوەی هەژموونیی خۆیان و شەرعیەتدان بەهەڵوێستی پارتی لەو بوارانەی پێشوودا.

/٢ گەر تا ٤ ساڵ لەوەوبەر پارتی شانازیی بەوەوە ئەکرد کە بە پێکهێنانی هەر کابینەیەک لە بەغدا ئەبوایە سەرانی هێزە سیاسییەکانی شیعە و سوونە سەرەتا بهاتنایە بۆ سەری ڕەش بۆ وەرگرتنی مۆری پشتیوانی، ئێستا بە پێچەوانەوە پارتی لای نزیکترین دۆستەکانی جارانی لە عێراقدا ئیعتیبار و بڕوا و متمانەی پێناکرێت.
/٣ لەئاستی هەرێمدا هاوپەیمانیی پارتی لەگەڵ یەکێتیی نیشتیمانی کە جەلال تاڵەبانی بە فەلتەی بەدەسهێنانی پۆستی سەرۆک کۆماری عێراق بردیە ئاستێکی ستراتیجی، ئەمڕۆ شۆڕبۆتەوە بۆ ئاستێکی پڕ لەکێشەی دابەشکردنی نفووز و دەسەڵات وپارە و وابەستەیی ناوچەیی جیاوازی ئەم دوو جەمسەرەی دەسەڵات.
لەدوای لێدان لە باڵی پرۆپارتیی ناو سەرکردایەتیی یەکێتی لە کۆنگرەی چوارەوە و گەیشتنی باڵی لاهوور تاڵەبانی بە ترۆپکی دەسەڵات، پارتی زەربەیەکی کاریگەری خوارد و ئەو تابووری پێنجەمەی جارانیان لەناو لووتکەی دەسەڵاتی یەکێتیدا، کەنارخران.
لێرە بەدواوە ئاستەنگی زۆر بۆ نفووزی پارتی لە زۆنی سەوز پەیدابوو و ئەوەش یەکڕیزیی ناو دەسەڵاتی لەرزۆک کرد و تواناکانی پارتیی شلەق کردەوە لە بەرانبەر سەرجەم فایلەکانی سیاسەتی چەواشەکارانە و هەژموونگەرایی بەناوی یەکڕیزی ناو ماڵی کوردەوە.
ئێستا پارتی ناتوانێ وەک جاران وەکوو نوێنەری گەلی کورد و حکوومەتی هەرێم لە بوارەکانی دیبلۆماسیی دەرەکی و پەیوەندی لەگەڵ بەغدا هەڵسوکەوت بکا و ئەوەش بواری مانۆرسازیی لێ سەندۆتەوە.
/٣ لەسەر بناغەی خاڵی پێشووش ئیتر پارتی ناتوانێ بە کێشە وەکوو جاران پەرلەمان بکا بەسەکۆی تێپەڕاندنی مەرام و سیاسەتەکانی بەو شێوەیەی کە خۆی ئەیەوێت. ئێستا ئیتر گۆڕان و ئیسلامییەکانیش لەترسی ڕسوایی زیاتر و نەبوونی یەکدەستی لەناو خۆیان وترسی لەتوپەرتبووندا، ناتوانن بەئاسانی تەسلیم ببن بەهەموو خواستەکانی پارتی و ئەوە ڕیسکێکی مەترسیدارە بۆ ئەوان بەتایبەتی لەوسەروبەندانەدا کە ناڕەزایەتی و هۆشیاریی خەڵک ڕوولەسەرەوە ئەکات.
/٤ پاراتی لە ئاستی هەرێمی و لای ئەوروپا و ئەمریکاش وەکوو هێزێکی گوماناوی وبەچاوی ناباوەڕی و بێ متمانەیی چاوی لێئەکرێت.
سەرباری ساڵەها خۆش خزمەتی و ناردنی دەیان پەیام بۆ ئێران و دەستەمۆکردنی ئۆپۆزیسیۆنی کوردستانی ڕۆژهەڵات و ڕامکردنیان وخامۆشکردنی بەرەی کوردستان ئێران لەبواری چالاکیی چەکداریی هێزە سیاسییەکانیان لە سنووری هەرێم – ئێران، هێشتا ئێران پارتیی خستۆتە ژێر دەیان جۆر لەفشاری سیاسی و دیبلۆماسی و میدیایی و لەڕێگەی هاوپەیمانە شیعییەکانییەوە لە عێراقدا تەنگی زیاتر بە پارتی

هەڵئەچنێت.
/٥ لەبواری زۆربەی مەلەفەکانی تری وەکوو ئاسایش، ئیدارەدانی مەلەفی نەوت، گوزەرانی خەڵك و مووچە و خزمەتگوزاریەکان، پەرلەمانی کوردستان، پەیوەندی لەگەڵ میدیا و ڕۆژنامەنووسان، سیستمی ئیدارەدانی خۆجێی و دەیان فایلی تردا، پارتی ڕووبەڕووی بارودۆخێکی قەیران بۆتەوە لەکوردستاندا کە نموونەی لە ١٥ ساڵی ڕابووردوودا کەمە.

سەرجەم ئەو ئاڵنگاریانە بەرۆکیان بە دەسەڵاتی هەرێم گرتووە و پارتیش وەکوو سووکان بەدەستی ئەو دەسەڵاتە بۆتە جێی زۆرترین ناڕەزایەتی لەناو زۆربەی خەڵکی هەرێمی کوردستاندا.

ئێستا جۆرێك لەکەشوهەوای سیاسی زاڵە بەسەر کوردستاندا کە تیایدا نە هێزی یەکەمی دەسەڵاتدار کە پارتییە ئەتوانێت بەبێ سەرئیشە درێژە بە ملهوڕیی سیاسیی خۆی بدات بێ ئەوەی بکەوێتە بەرنەفرەتی شەقامی کوردستانی و نەخەڵکیش ئامادەیی لەوەزیاتریان هەیە بە ملکەچکردن بۆ ئەو شێوازە لە حوکمڕانیی تا ئێستا و گەر تا ئێستاش ملیان دابێت ئەوە لەبەر بێتواناییان بووە لەبەرانبەر لەشکری سەرکوت و کوشتاری د ەسەڵاتدارێتیی حکوومەتی هەرێمدا.

تەرازووی هێزی سیاسیی نێوان خەڵك و دەسەڵات لە ئێستادا بەقازانجی دەسەڵات لاسەنگە ئەویش بەهۆی ئاستی نزمی ناڕەزایەتی خەباتی خەڵک و پەرش و بڵاوی و قەتیس مانەوەی ناڕەزایەتیەکان لە زۆنی پەرش و بڵاو و خامۆشیی هەندێ ناوچەی تر وزۆر فاکتەری دەرەکی و ناوخۆیی تر. بەڵام ئەوەی گومانی تیا نیە ئەو ڕاستیەیە کە چیتر زۆربەی خەڵك ئەم دەسەڵاتە نەك بە هی خۆی و بەرهەمی خەبات و قوربانیی خۆی ناژمێرێت بەڵکوو تینووی ئەوەیە کە لەیەکەمین وەرچەرخان و فرسەتدا و لەگەڵ هاتنەدیی ئاڵوگۆڕێکی ناوخۆیی، ناوچەیی و جیهانیدا هەڵبکوتێتە سەر ئەم دەسەڵاتە و تۆڵەی ٢٩ ساڵ تەفرەدان و چەوسانەوە و دزینی سەرخان و ژێرخانی وڵاتیان لێ بکاتەوە.

ئێستا لەڕووی کۆمەڵایەتی و سیاسیەوە ئەم وڵاتە دابەش بووە بەسەر دوو بەرەدا:

یەکەمیان : بەرەی دەسەڵات و حیزبەکانیان و دەزگاکانی پاراستن و ئاسایش و سەرکوت و کۆمپانیا و هێزە مشەخۆرەکانی دەوروبەریان کە پارتی کاپتنی کەشتیی ئەم بەرەیەیە.

بەرەی دووەمیش پێکهاتووە لە ملیۆنەها خەڵکی کوردستان کە بەدەست دەیان کێشەی وەکوو هەژاری و بێکاری و بێدەرەتانی و نەبوونی مووچەوە ئەناڵێنن و لەکاتی دەربڕینی هەر ناڕەزایەتیەك و داواکردنی سادەترین مافیشیاندا ئەبن بە نیچیری دەزگا داپڵۆسێنەرەکانی پارتی و حزبەکانی تری بەشدار لەدەسەڵاتی وەکوو

یەکێتی و پاکانە هێنانەوەکانی گۆڕان و درۆ ودەلەسەکانیان سەبارەت بە چاکسازی و خواستی تێکنەدانی یەکڕیزیی نیشتیمانی و دەیان جۆر دروشمی فریوکارانەی تری لەو چەشنە.

پارتی وەکوو هێزی یەکەمی دەسەڵاتدار خۆی بۆ قۆناغێکی تری دەسەڵاتی تاکلایەنە ئامادە ئەکات کە پێ ئەچێ سیما سەرەکییەکانی بەم شێوەیە بێت:

یەکەم: بە درێژەدان بە تاڵان و بڕۆی سامانی وڵات و گەر بەغدا بەدەنگی داواکاریەکانیەوە نەیات سەبارەت بە مەلەفی نەوت و مووچە، پارتی زەمینە خۆش ئەکات بۆ گەڕانەوە بۆ بژاردەی بەناو " سەربەخۆیی ئابووری ".

پێ ئەچێت ئەوە پلانی هاوبەشی پارتی – تورکیا بێت چونکە پارتی کۆنترۆڵی بەسەر فایلی نەوتدا نەماوە و تورکیا بڕیاردەری سەرەکیی ئەو فایلەیە و پارتی دەوجامەیەکە کە تورکیا و کۆمپانیا نەوتییەکانی هاوبەشی پارتی بەکاری دێنن لە دژی عێراق.

ئەم بژاردەیە جگە لەوەی ڕێگە بە پارتی واڵا ئەکا کە درێژە بەتاڵانی داهاتەکانی فرۆشتنی نەوت بدات و پەردەکانی سەرئەو فایلە پڕ لەگومانە ئەستوورتر بکات بەناوی ئاسایشی نەتەوەییەوە، لەهەمان کاتدا دەرفەتی فریودانی زیاتری بۆ ئەڕەخسێ بەناوی بەرگری لە بژیو و مووچەی خەڵک لە بەرانبەر بەغدا و دیسانەوە دروشمە بەش و فووتەکراوەکانی کوردایەتی وبەرگری لە چارەنووسی کورد دەمەزەرد ئەکاتەوە.

دووەم: بژاردەی پێشوو لەبەر ڕسوابوونی لای خەڵك و لە ئەگەری شکستی پارتی بە گردکردنەوەی یەکێتی و گۆڕان لەدەوری، پێویستی بە ئاڵوگۆڕێك ئەبێ لەخەریتەی دابەشبوونی دەسەڵات لەنێوان زۆنی سەوز و زەرددا و هەروەها بردنەسەری ئاستی تاکڕەویی دەسەڵاتی پارتی و گوێنەدانی زیاتر بەو هاوپەیمانانەی.

سێیەمیش: ئەنجامدانی ئەم سیاسەتە نوێیەی پارتی هێندەی تر ناکۆکییەکانی لەگەڵ زۆربەی خەڵکدا ئەباتە ئاستێکی تووندتر و هەموو پردەکان لەو بوارەدا ئەپسێنێت چونکە ئیتر تەفرەدان و چەواشەکاری لەژێر دروشمی نەتەوەیی وبەرگری لە هەرێمەکە و چی و چی کارایان نامێنێت.

چوارەم: بەوجۆرە و لەسایەی دیمەنێکی سیاسی لەوجۆرە و گۆشەگیر بوونی پارتی لە ئاستی خەڵک و هێزە سیاسیە هاوپەیمانەکانی، تەنیا بژاردەی سەرکوت و دەسەڵاتی ڕاستوخۆی پاراستن و ئیرهابی سیاسیی ڕاستوخۆی بۆ ئەمێنێتەوە بۆ درێژەدان بە دەسەڵاتی تاکڕەوانەی خۆی و بەرگری لەوهەموو ئیمتیازاتە دارایانەی ژێر دەستی.

زیادکردنی نفووزی تورکیا و گێچەڵ بە پەکەکە و سەرکوتی تووند

وتیژی هەموو دەنگێکی ئازاد و سەربەخۆ لەهەموو کوردستان و بەتایبەتی لەناوچەکانی ژێردەسەڵاتی خۆی، کە تازەترینیان دادگاییە مەهزەلەکەی هەولێر و ڕەوانەکردنی شیروان شیروانی و هاوڕێکانی بۆ کونجی زیندان و سەرجەم کەمپەینە سیاسی و میدیاییەکانی پارتی، هەنگاوەکانی یەکەمن بۆ تەداروکی پێویستیەکانی فەرمانڕەواییەکی تۆتالیتاریی ئاشکرا و دەسەڵاتی ئەمنیی بەپێردە.
پارتی چەند شانسی سەرکەوتنی لەو بژاردەیەدا هەیە هەیە هەندەش دەست ئەبات بۆ قومارێکی گەورە کە ڕەنگ بە سەری خۆشی تیادابنێت.

عەدنان کەریم/ سیدنی
شوباتی ٢٠٢١

ئەفسانە لە دیدی فەیلەسوفی فەرەنسی کلۆد لیڤی شتراوس. ئەردەڵان عەبدوڵڵا

هەتاوەکو ئێستاش هەر کە باسی فەلسەفەی بوونیاتگەریی بکەین، یەکسەر مەلی هزرمان بۆ چەند ناوێک دەڕوات، یەکێکیش لەو ناوانە فەیلەسوفی فەرەنسی ” Claude Lévi-Strauss کلۆد لێڤی شتراوس” ئەم پیاوە لە جیهاندا کۆمەڵێک نازناوی هەیە لەوانە:” شێخی بوونیاتگەراکان، یان سەرمەشقی بوونیاتگەراکان” هەکاری ئەمەش بۆ کاروبەرهەمەکانی دەگەڕێتەوە، کە لەم بوارەدا نووسیویەتی، بەتایبەتی لە رووی ئەنترۆپۆلۆژیاوە. کلۆد لیڤی شتراوس” یەکێکە لە فەیلەسوفە ناودارەکانی فەرەنسا و جیهان. لە ساڵی 1908 لەدایک بووە و لە ساڵی 2009 کۆچی دوایکردووە. شتراوس چ لە بواری کۆمەڵناسی و فەلسەفیدا، رۆڵێکی بەرچاوی هەبووە، بەتایبەتی لە کۆتاییەکانی سەدەی بیستەم، یەکێک بوو لەو ناوانەی کە لەناو بازنەی فکر و فەلسەفی جیهاندا پێگەی تایبەتی خۆی هەبوو. خاوەنی کۆمەڵێک کتێبی گرنگە لەوانە: تۆتەویزم لەمڕۆدا، ئەنترۆپۆلۆژیای بوونیاتگەری، رەگەزومێژوو” جگە لە کۆمەڵێک کتێبی گرنگی تر لە بارەی ئەفسانەوە.

یەکێکیش لە کتێبە گرنگەکانی " ئەفسانە و مانا"یە کە لە ساڵی 1978 دا بە زمانی ئینگلیزی نووسیویەتی. ئەم کتێبەش لە لایەن برای وەرگێڕمان " سەلاح حەسەن پاڵەوان " کراوە بە کوردی و دەزگای جەمال عیرفان چاپی کردووە. دیارە وەرگێڕانی کتێبەکانی شتراوس کارێکی ئاسان نییە، بەڵام بە حوکمی ئەوەی کاک سەلاح ماوەیەکی زۆرە لە بواری فەلسەفە و ئەفسانەدا کار دەکات، بۆیە باش توانیویەتی دەقەکە بە خوێنەری کوردی بگەیەنێت. جگە لەوەش کتێبەکەی لە زمانی ئینگلیزییەوە کردووە بە کوردی، واتە لە زمانی یەکەمەوە وەریگێڕاوە بۆ سەر زمانی کوردی.
لێرەدا هەوڵ دەدەم تیشکێک بخەمە سەر ئەم کتێبە گرنگە و کەمێک بە خوێنەری کوردی بناسێنم.

ناو□□کی کتێبەکە
شتراوس یەکێکە لەو فەیلەسوفانەی کە گرنگی باشی ب□ ئەفسانەکان و رۆڵیان لە ناوکۆمەڵگە داوە، هەربۆیە ماوەیەکی زۆر خەریکی لێکۆڵینەوەو پشکنین بوو لە ئەفسانەکانی جیهان، ئەم کتێبەش بەرهەمی ئەو چەند ساڵەی لێکۆڵینەوەیەتی. لەم کتێبەدا خوێندنەوەی خۆی ب□ ئەفسانەکان، ماناکان و پەیوەندییان، هەروەها پەیوەندی ئەفسانە بە " زمان و هونەر بەگشتی و موزیک بەتایبەتی و مێژوو" باسکردووە. لەهەمانکاتیشدا رۆڵی ئەفسانەکان بەسەر کەسایەتی تاک دەرخستووە .

وەکو وەرگێڕیش دەڵێت:
نووسەر لەم کتێبەدا هەوڵ دەدات لە کەناردا بمێنێتەوە، لەوێوە بگەڕێت بە دوای رێچکەیەک و لەوێوە بڕێک زانیاری بخاتە زەینی خوێنەرەوە، ئەو دەزانێت خوێنەر بەم کەمە زانیاریییە تینوێتی ناشکێت و ناتوانێت هەموو درز و کەلێنەکانی بیری ئەفسانەیی دابڕاو لە ناخی مر□ق پ□ بکاتەوە، بەڵام هەوڵ دەدات. ل 12
هەروەها نووسەر دوو بابەتی زۆر گرنگی تریشی باسکردووە، ئەوانیش قسەکردن لە بارەی ئەو گەلانەی کە زمانی نووسینیان نییە، کە زۆرجار بە ناڕەوا بە گەلانی سەرەتایی" زۆرجاریش دواکەوتوو، وەحشی" وەسفکراون، بەڵام شتراوس دژی ئەم بۆچوونە دەوەستێتەوە. هەروەها شتراوس بەوە ناسراوە، کە خاوەنی پڕەنسیپێکی تایبەتە لە بواری پێناسەکردنی " کەلتوور" دا، لەمەشدا تێڕوانیینەکانی زۆر هومانیست و نا غەرەبزادەییە، چونکە غەربزادەکان هەمیشە رۆژئاوا بە سەنتەر دادەنێن و نکووڵی لە کەلتووری نەتەوەکانی غەیرە ئەوروپی دەکەن، شتراوس دژی ئەمەشە، هەربۆیە ئەم فەیلەسوفە بۆچوونەکانی لای من

مایەی ڕێزو خۆشەویستین.

ئەفسانە

نووسەر لەم کتێبەیدا بە چڕی باسی ئەفسانە و ڕۆڵی بەسەر مرۆڤ و کۆمەڵگەوە دەکات. لە پێشەکی کتێبەکەیدا دەڵێت: ئەفسانەکان لای مرۆڤ بیرۆکەکان بەجێ دەهێڵن، بەبێ ئەوەی مرۆڤ خۆی هەست بەمە بکات ل21

دەشڵێت: ئەفسانە دەبێت لە هەموو لایەکەوە بناسرێتەوە، مانای بونیادی ئەفسانە لە زنجیرەی یەکبەدوایەکی ڕووداوەکاندا خۆی حەشار نەداوە، بەڵکو لە کۆی گشتی هەموو ڕووداوەکان جێگەی تێگەیشتنە،،،ئەفسانە کەم تا زۆر دەبێت وەک تەنای ئۆکسترایەک بخوێنرێتەوە، نەک خوێندنەوەی پارچە پارچە، بەڵکو دەبێت هەمووی پێکەوە بناسرێت ،،ل87

دواتریش هەر ئەمەش وا دەکات نووسەر قسەی زیاتر لە بارەی پەیوەندی و نزیکایەتی ئەفسانە و موزیک بکات.

پەیوەندی موزیک و ئەفسانە

بابەتێکی گرنگی تر کە نووسەر قسەی لە بارەوە دەکات، پەیوەندیی و نزیکایەتی نێوان ئەفسانە و موزیکە. بە تایبەتی لە ڕووی تێگەیشتن و خوێندنەوەوە، نووسەر پێی وایە ئەم دووانە زۆر لە یەکترییەوە نزیکن. شتراوس دەڵێت: لە نێوان ئەفسانە و موزیکدا نەک یەک پەیوەندی هەیە، بەڵکو دوو پەیوەندی جیاواز هەیە: یەکێکیان پەیوەندی نزیکایەتیی، هاوسێیەتی” Contiguity, ” ئەوی تریان هاوشێوەیەتییە ” Similarty ” هەروەها ئەوەشم بۆ ئاشکرا بوو کە ئەم دوو پەیوەندییە لە بناغەدا یەکن، بەڵام لەسەرەتای کارمدا لەم شتە بێ ئاگا بووم. ل 86

خاڵێکی سەرنجراکێشی تریش بەلای منەوە، پەیوەندی بە خوێندنەوەی دەقی ئەفسانەیی و موزیکەوە هەیە.

شتراوس دەڵێت: ئەفسانە لە چەپەوە بۆ ڕاست ناخوێنرێتەوە، بەڵکو دەبێت وەکو نۆتای ئوکسترایەک لە سەرەوە بۆ خوارەوە بخوێنرێتەوە، تەنها بەمشێوەیە دەتوانین بە تەواوەتی لە مانای ئەفسانەکە بگەین. ل 88

پەیوەندی ئەفسانە و موزیک و زمان

بابەتێکی گرنگی تر پەیوەندی ئەفسانەیە بە زمانەوە، ئەمەش پانتایی باش لە کتێبەکە داگیر دەکات و نووسەر بەوپەڕی زانستییەوە هەوڵی شرۆڤەکردنی ئەم بابەتەی داوە. بە تایبەتی پەیوەندی نێوان زمان و ئەفسانە و موزیک زۆر بە جوانی باسی دەکات. شتراوس پێی وایە:

موزیک و ئەفسانە هەردووکیان لە زمانەوە سەرچاوەیان گرتووە، بەڵام
لە چەند رێڕەوێکی جیاواز و پارچە پارچەوە گۆڕانیان بەسەردا
هاتووە، لە حاڵەتێکدا موزیک جەخت لەسەر لایەنی دەنگ دەکات کە رەگی
لە زماندایە، کەچی میتۆلۆژیا جەخت لەسەر لایەنی هەست دەکاتەوە، کە
ئەویش لە نێو زماندا رەگی داکوتاوەو لێی جیا نا بێتەوە. لە
موزیکـــــدا رەگەزی زاڵ دەنگە و لە ئەفســـــانەدا رەگەزی زاڵ
مانایە،،ل101-102
دواتریش دەڵێت: کاتێک زانیم کە موزیک و ئەفسانە هەروەک دوو خوشکن
و لە زمانەوە سەرچاوەیان گرتووەو هەریەکەشیان بەلایەکدا رۆیشتووە،
ل103

زانست و ئەفسانە

شتراوس بە پێچەوانەی بەشێکی زۆری فەیلەسوفان و کۆمەڵنناسانەوە
پێی وایە کە زانست و ئەفسانە دژی یەکتر نین، شتراوس دەڵێت: لە
راستیدا زانست و ئەفسانەکان لە یەکتری جیا نین، تەنها ئەم بارەی
ئێستای نێو زانستە کە ئەو توانایەمان پێ دەبەخشێت تا ئەوەی لە
ئەفسانەدا هەیە لێی تێبگەین،ل 50
دواتریش هۆکاری ئەم بۆچوونە دەخاتەڕوو و دەڵێت: لە راستیدا ئەم
دابڕانە لە سەدەی حەڤدەهەم و هەژدەهەم رووی دا، ئەوکاتە لەگەڵ
بیکۆن، دیکارت، نیوتن و کەسانی تر رووی دا، بۆ زانست پێویست بوو
بە شێوەیەکی پتەو پایەکانی خۆی دابکوتێت بۆ ئەوەی سەخت بێت لە
رووبەروبونەوە بەرانبەر بە بیرکردنەوەی کۆنی وەکو بیرکردنەوەی
ئەفسانەیی و جادووگەری ،،ل 33

بیرکردنەوەی زانستی

بابەتێکی گرنگی تر کە شتراوس قسەی زۆری لە بارەوە دەکات مەسەلەی
زانست و بیرکردنەوەی زانستە، لەهەمانکاتیشدا پەیوەندی بە
ئەفسانەوە. نووسەر پێی وایە ئەفسانە جۆرێکە لە رێکوپێکی، زانستیش
بەهەمانشێوە. شتراوس دەڵێت: هەموو دەستکەوتە عەق□ی□کانی رەگەزی
م□ر□ڤ بەو جۆرەی لە سەرانسەری جیهاندا پ□ر□زراوە، هەمیشە سەر
ب□ یەک شتی هاوبەش بوون و ئەو شتەش پیشاندەری جۆرێک لە رێکوپێکی
بووە.ل34
دواتریش لەبارەی کامڵی زانستەوە دەڵێت:
من ناتوانم مەزندەی ئەوە بکەم رۆژێک دێت، زانست دەبێتە زانستێکی
کامڵ و دەگاتە هەموو شتێک، هەمیشە گرفتی نوێ دەردەکەون، زانست
هەرگیز ناتوانێت هەموو وەڵامەکان بداتەوە، ئەوەی دەتوانین هەوڵی
ئەنجامی بددەین، ئەوەیە زۆر بە هێواشی ژمارە و جۆرایەتی

وەڵامەکان زیاد بکەین،ل 36
باشترین بەڵگەش بۆ ئەم قسەیەی شتراوس، ڤایرۆسی کۆرۆنایە، بینیمان مرۆڤایەتی ماوەی ساڵێکە خەریکە بەم ڤایرۆسەوە و هەشتاش زانست نەیتوانیوە بەشێوەیەکی تەواوەتی بەسەر ئەم ڤایرۆسەدا زاڵ بێت، جێگەی ئاماژەیە شتراوس ئەم قسەیەی پێش 43 ساڵ کردووە، هەشتا ئەم ڤایرۆسە پەیدا نەبووە، بەڵام ئەو وەکو فەیلەسوفێک زانیویەتی کە ئەو قسانەی دەکرێت بۆ ناوی زاڵبوونی مرۆڤ بەسەر سروشتدا، یان زاڵبوونی زانست بەسەر کێشەکان، قسەیەکی راست و دروست نییە.

مانا واتای چییە؟

هەر لە ناونیشانی کتێبەکەوە دیارە کە "مانا" پانتایی باش لەم کتێبە داگیر دەکات، نووسەر هەوڵ دەدات کە پێناسەیەکی تایبەت بە "مانا" بکات، لەهەمانکاتیشدا پەیوەندی لەگەڵ: ئەفسانەدا دەردەخات. نووسەر دەڵێت" وشەی "مانا" واتە توانای هەر جۆرێک لە زانیاری بکرێت بۆ زمانی هەمەچەشن وەربگێڕدرێت، مەبەستم لە زمانی هەمەچەشن فەڕەنسی یان ئەڵمانی نییە، بەڵکو مەبەستم وشەی جیاواز لە ئاستی جیاواز ل33

کەلتوور

وەکو لە پێشیشدا ئاماژەم پێدا، شتراوس یەکێکە لەو فەیلەسوفانەی کە گرنگییەکی زۆری بە کەلتوورەکانی جیهان داوە، بگرە ئەو توانی پێناسەیەکی نوێ بۆ کەلتوور دابنێت کە دەتوانین بڵێین تاڕادەیەکی زۆر هومانیست بوو، هەروەها چیتر تەنها کەلتووری ئەورووپی بە سەنتەر دانانێت، بگرە بەچاوی ڕێزەوە سەیری کەلتووری جیهان دەکات. لە هەمووشی گرنگتر ئەوەیە، دان بە بوونی جیاوازی کەلتوورەکانی جیهان دادەنێت و بەکارێکی باشیشی دادەنێت.
شتراوس دەڵێت: تۆ ناتوانیت یەک جار هەموو توانا عەقڵییەکانی هەموو مرۆڤایەتی گەشە پێ بددەیت، دەتوانیت سوود لە بەشێکی بچووکی وەربگریت و ئەم بەشەش بۆ پەی کەلتوور یەکسان نییە،،،
دواتریش دەڵێت: بڕوا ناکەم کەلتوورەکان بە شێوەیەکی سیستماتیک یان بە میتۆدی تایبەت هەوڵی ئەوەیان دابێت خۆیان لە یەکتری جیابکەنەوە، لەراستیدا ئەوەیە لە ماوەی سەدان هەزار ساڵ گرووپگەلی مرۆیی بچووک لە گۆشە و جێگەکانی جیهان بە دابڕاوی لەسەر ئەم زەوییە دەژیان، بۆیە ئاسایی بووە تایبەتمەندییە تایبەتییەکانی خۆیان گەشە پێ بدەن و لە یەکتری جیاواز بن ، ئەمە شتێک نەبوو بەدەستی ئەنقەست کرابێت، بەڵکو ئەوەی رووی دا دەرئەنجامی ئەو بارودۆخە بوو کە بۆ ماوەیەکی زۆر دوورودرێژ

بەربەڵاو بوو.ل45

پاشانیش باسی خاڵێکی گرنگی تر دەکات کە ئەویش پەیوەندی بە " رەسەنایەتی کەلتوورەکان" هەیە، لەمبارەیەوە دەڵێت: لە پەناوی ئەوەی کەلتوورێک رەسەنیی خۆی بپارێزێت و لەهەمانکاتیشدا بەرهەمهێنەری شتێکیش بێت، دەبێت کەلتوور و تاکەکانی ئەو کەلتوورە بڕوایان بە رەسەنی خۆیان هەبێت، تەنانەت تا ئەو ڕادەیەش بڕوایان بە باڵادەستی کەلتوورەکەی خۆیان هەبێت بەسەر کەلتوورەکانی تردا،ل46

هەرچەندە تەفسیری خراپیش بۆ ئەم قسەیە دەکرا، گوایە شتراوس هانی فاشیزم بددات، بەڵام لەو باوەڕەدا نیم کە شتراوس مەبەستی هاندانی فاشیزم بێت، چونکە ئەو دژی زاڵبوونی یەک کەلتوور بووە بەسەر جیهاندا، شتراوس دژی ئەم بۆچوونەش دەوەستێتەوەو دەڵێت: من بڕوا ناکەم ئەمە روو بدات،چونکە ئارەزووە ناچوونیەکەکان هەمیشە لە ئارادان و کاری خۆیان دەکەن، لە لایەکەوە بەرەو یەکشێوەیی و لە لایەکی ترەوە بەرەو جیاوازی نوێ دەڕۆن. تا زیاتر شارستانییەکان بەرەو یەکشێوەیی بڕۆن، ئەوە زیاتر خاڵە ناوخۆییە جیاوازەکان ئاشکراتر دەبن، ئەوەی لە ئاستێکدا بەدەست دێت، یەکسەر لە ئاستێکی تردا لەناودەبرێت.ل 46

نەتەوە سەرەتاییەکان

بەشێکی زۆری کۆمەڵناس و فەیلەسوفەکانی ئەوروپا بە چاوێکی کەمەوە سەیری ئەو گەلانەیان دەکرد کە زمانی نووسینیان نییە، ئەمانەیان بە نەتەوەی سەرەتایی زۆرجاریش بە دواکەوتوو یان وەحشی وەسف دەکرد، لێ شتراوس بەشێوەیەکی زانستیانە دژی ئەم بۆچوونانە دەوەستێتەوە. شتراوس دەڵێت: شێوازی بیرکردنەوەی لە نێوان ئەو خەڵکانەی کە ئەمە هەمیشە بە هەڵە پێیان دەڵێن " سەرەتایی" یان ئەو نەتەوانەی نووسینیان نەزانییوە یان بێ نووسین بوون، چونکە من بڕوام وایە لە راستیدا ئەمە ئەو فاکتەرەیە ئەمە لەوان جیا دەکاتەوە، بەدوو شێوازی جیاواز لێکدراوەتەوە، بە بڕوای من هەردوو شێوازەکە بەهەمان رادەی چوونیەک هەڵەن. ل 37

نووسەر

پاشانیش باس لە رۆڵ و کاریگەری نووسەر دەکات بەسەر خوێنەرەوە، لەمبارەیەوە دەڵێت:

هەر نووسەرێک، بەهەر شێوەیەکی تایبەت کە بیردەکاتەوە یان دەنووسێت، ڕوانینێکی نوێ بۆ ڕووی مرۆڤدا دەکاتەوە. ل20

دوا قسە

بە دڵنیاییەوە ئەم کتێبە هەرچەندە لە رووی قەبارەوە بچووکە، بەڵام لەرووی مانای فەلسەفی و فکرییەوە، زۆر گەورەیە و بە یەکێکیش لە کتێبە گرنگەکانی شتراوس دادەنرێت، لەهەمانکاتیشدا ئەم کتێبە ئاشنایەتیمان دەکات بە بەشێک لە بیرکردنەوەی ئەم فەیلەسوفە.

لێرەدا جێگەی خۆیەتی دەستخۆشی لە کاک سەلاح پاڵەوان بکەین بۆ وەرگێڕانی ئەم دەقە فەلسەفییە گرنگە و هیوای کاری باشتری بۆ دەخوازین.

سەرچاوە:

کلۆد لیڤی شتراوس. ئەفسانە و مانا. لە ئینگلیزییەوە: سەلاح حەسەن پاڵەوان. دەزگای رۆشنبیری جەمال عیرفان. چاپی یەکەم.سلێمانی. 2020

ئیسلامی سیاسی وەک دوژمنی دیموکراسی.. ستیڤان شەمزینی

نووسەری ناوداری عەرەب "د.عەلی حەرب" هەردوو زاراوەی موسڵمان و ئیسلامیی لە یەکتر جیا دەکاتەوە و پێیوایە، "ئیسلامیی موسڵمانێکی فەندەمینتالیستە کە ژیان لەسەر بنچینەی ئاینێک رێکدەخات". حەرب لەو بڕوایەدایە "ئیسلامییەکان: نیشتمان، کۆمار، دیموکراسیی، یاساکان، بەرژەوەندیی گشتیی، ژیانی هاوبەش رەتدەکەنەوە. تەنانەت هەندێکیان دەوڵەت وەک چەمک رەتدەکەنەوە و لە بری ئەوە زاراوەی خیلافەت بەکار دەهێنن". عەلی حەرب، نموونەی سەرکردەیەکی ئیخوانی میسریی بە بیر دەهێنیتەوە کە لە بەرامبەر پرسیاری ئەوەی لە خیلافەتدا هەیە نامیسرییەک حوکمی میسر بکات؟ وتی: میسرم بە لاوە گرنگ نییە، چوونکە خیلافەت لە هەموو شتێک لە پێشترە.

ئەزموونی ئیسلامیی سیاسی بە درێژایی مێژوو، ئەو راستییەی نیشانداوین، ئەم رەوتە بە هەموو پۆل و باڵەکانییەوە، بە توندڕەو و میانڕەوییەوە، هێزێکی ئەنتی دیموکراسییە و هەوڵی بێوچان دەدات، لە پێناوی گەڕانەوەی ڕەوڕەوەی مێژوو بۆ چەندین سەدە بەر لە نهە،

بە کارێکی لەم چەشنە نەک دەبێت دیموکراسی ڕەتبکاتەوە، بەڵکو دەبێت بە هەموو شێوەیەک دوژمنایەتیشی بکات. لە ڕووی فکریشەوە ئیسلامی سیاسیی وەک هێزێکی کۆسمۆپۆلەتیست، بڕوای بە خیلافەتی ئیسلامیی هەیە، کە ئەم جۆرە دەوڵەتە تیۆکراتییە بە پێی پێناسەکانی سەردەم، جگە لە دەوڵەتێکی سەرکوتکار و تۆتالیتاریی شتێکی زیاتر نییە.

ئیسلامییەکان، ئەگەرچی سوود لە فەزای کراوەی کۆمەڵگەکان، یان دیموکراسیی وەردەگرن، بۆ بەهێزکردن و پتەوکردنی پێگەی سیاسیی و جەماوەرییان، بەڵام لە کۆتاییدا ئامانجیان لەناوبردنی هەموو فەزایەکی دیموکراسییە، بە تایبەت وەختێک دەسەڵات دەگەنە “وەک ئەوەی لە نموونەی میسری ئیخوانیدا بەرجەستە ببوو”، پاشەکشە بە هەموو ئەو دیاردە و بنەمایانە دەکەن، کە سەرئەنجام وەک ئەسپێک کۆمەڵگە بەرەو دیموکراسی ڕادەکێشن. بۆیە هێزە ئیسلامییەکان وەک دوژمنێکی باوەکوژی دیموکراسیی دەبینرێن و ئەزموونی ئەوان لە هەموو شوێنێک، ئەزموونی شەڕکردنە لەگەڵ فینۆمینەکانی دیموکراسیی.

ئیسلامی سیاسیی هێزێکە، بەرگەی فرە حزبیی، پلۆرالیزم، ئازادیی ڕا دەربڕین و بۆچوونی جیاواز، خۆ تەرحکردنی ئەویتر، ناگرێت. ئیسلامی سیاسیی بڕوای بە دەستاودەستی دەسەڵات، ئازادییە سەرەتاییەکان و مافە مەدەنییەکانی هاووڵاتیان نییە، تەنانەت بڕوای بە ئیتنیک و گروپە کۆمەڵایەتییە جۆراوجۆرەکان نییە، بەڵکو دەیەوێ هەموویان لە چوارچێوەی تەفکرینی خۆیدا لە قاڵبدا، بە پێچەوانەشەوە دەبنە قوربانی ستەمکارییەکی ڕووپۆشکراو بە ئایین. ستەمکارییەک کە ئەوروپا لە سەدەکانی ناوەڕاست گیرۆدەی ببوو، ئەوەش قوربانییەکی ئەوەندە بێشوماری لێکەوتەوە، هەرگیز مێژوو نەتوانێت لە یادی بکات.

“عەبدولڕەحمان ڕاشد” گۆشەنووسی ڕۆژنامەی “شەرقولئەوست” وردتر دیدی ئیسلامی سیاسیی لە هەمبەر دیموکراسی ڕوون دەکاتەوە و دەنووسێت: لە هەندێک ئەزمووندا ئیسلامییەکان دیموکراسییان قۆستەوە بۆ ئەوەی ڕۆژەڤەکانی خۆیان بسەپێنن، هەروەک ئەوەی لە کوەیت ڕوویدا، کاتێک ئیخوانییەکان و سەلەفییەکان و شیعەکان کتەبیان قەدەغە کرد، ئاهەنگ و چالاکی هزرییان یاساغ کرد، ئەمەش بۆ خۆی تەقاندنێکی فکرییە. من دژی بەشداریکردنی حزبە ئیسلامییەکان نیم لە کاری سیاسیدا، ئەگەر ئامادەبن ڕێزی دیموکراسی بگرن، بەڵام هەروەک ڕوونم کردەوە، ئەمە بە تەنیا جارێکیش ڕووینەداوە. پێویستە لەسەرمان دەرک بەوە بکەین سروشتی حزبە ئایدۆلۆجییەکان و گروپەکانی ئیسلامی سیاسیی لە هەردوو لایەنی تاکتیکی و فیکردا بە جۆرێکە، حزبەکانی دیکە ڕەتدەکەنەوە، هەرچەندەش باسی لێبووردەیی و

هەرسکردنی دیموکراسی بکەن.
بۆ کورتی و کوردیی، ئەزموونی ئیسلامی سیاسیی لە ئەفغانستانی تاڵیبانەوە تا میسری سەردەمی فەرمانڕەوایی ئیخوان، ئەزموونەکە تەرجومەی ئەوە دەکات، ئیسلامی سیاسیی هێزێکە دژ بە هەموو سترەکتەرە دیموکراسییەکانە.

ستوکهولم – سولنا

مرۆڤ چۆن خوداکانی درووستکرد.. ئاراس سەعید

"خودا مرۆڤ درووستناکات، ئەوە مرۆڤە خودا دروستدەکات"
کارڵ مارکس

ئەم وتارە بە میتۆدێکی ماتڕیالیزم نوسراوەتەوە تەوە و هەوڵمداوە، لە فاکتە دەرەکییەکانی مێژووەوە، خوێندنەوە بۆ بابەتەکان بکەین.
لێکۆڵینەوە ئەقڵانییەکانی مرۆڤ دابەشدەبن بەسەر دوو جۆر لێکۆڵینەوە(زانستی و فەلسەفی) لێکۆڵینەوە فەلسەفییەکان بە میتۆد و تیۆرێکی گەردونی لە بابەتگشتییەکانی وەکو (بوون، جیهان، سروشت، م[illegible]، عەدالەت). هەروەها کاری زانست، بریتییە لە لێکۆڵینەوەی تاکایەتی، بە دروستکردنی ڕێسا و میتۆدێک بۆ گریمانەکردنی ئەنجامەکانمان و کۆنترۆڵکردنی شتەکان. بەڵام مرۆڤ وەکو سوبێکت، ناچێتە ژێر میتۆدی زانستییە و گشتییەوە، بەڵکو لە ڕێگەی زمانەوە شوناسی مرۆڤ ئاشکرادەبێت. مرۆڤ ئۆبێکتیڤی زمانە، وەکو ئارێنت دەڵێت: "زمان ئامرازێکە بۆ ئاشکراکردنی شوناسی مرۆڤ"، زمان جگە لەوەی ئامرازێکە بۆ پتەوکردنی پەیوەندیی نێوان تاکەکان، ئامرازێکە بۆ ئاشکراکردنی ئەو فاکتە ڕاستەقینانەی، کە لەپشت ڕەفتاری مرۆڤدا خۆیان شاردۆتەوە.
زمان یارمەتی پڕۆسەی دیالێکتیک دەدات لەنێوان (زیهن و خود) سوژە و ئۆبژە. بۆیە لەم نوسینەدا دەگەڕێنەوە بۆ ئەو فاکتە مێژوویانەی خودای تێدا دروست دەبێ لەزیهنی مرۆڤدا، وە لەناو زماندا ئەو

فاکتانە دەدۆزنەوە، کە ئاین وەکو ئۆبێکتیفی ماتڕیاڵیزم فۆڕمەڵە دەبێت. مێژوونوس توانای دۆزینەوەی فاکتە ڕاستەقینەکانی مێژووی نیە، کە لە پشت کردەی مرۆڤەکانەوە خۆی شاردۆتەوە، بەڵکو دیالێکتیک و زمان هاوکارن بە دۆزینەوەی فاکتەکان بە هاوکاریی میتۆدی ئابوری و سۆسیۆلۆجی و مێژوویی.

......

مرۆڤ چۆن خودا دروستدەکات:

ئارگومێنتە مێژووییەکان ئەوەمان بۆ پشتڕاست دەکەنەوە، کە مرۆڤی سەرەتایی سەرەتا لە جەنگەڵ و دارستانەکاندا ژیاون و بە پڕکردنەوەی پێداویستییەکانی ژیانیان پشتیان بە سروشت و جەنگەڵ بەستووە. بەڵام بەهۆی لاوازی مرۆڤ بەرانبەر سروشت و شتەکانی دەوروبەریەوە، بەگشتی کاتێک مرۆڤ درکی بەجیهان و شتەکانی دەوروبەری کردووە تۆشی ڕامان و ترس بووە، کەبێ توانایە بەرانبەر هێزە سروشتییەکان، بۆیە پەنای بردووە بۆ دروستکردنی هێزێکی باڵاتر لەخۆی ئەویش دروستکردنی خودایە. دیقد هیۆم فەیلەسوفی ئەزموونگەرایی سەربارەت بە ئادیای زگماک دەڵێت: “هیچ ئادیایەکی زگماک بوونی نیە، بەڵکو هەموو زانیارییەکانی مرۆڤ، لە ڕێگەی ئەزموونکردنەوەیە”، وەکو ئەزموونگەراکان دەڵێن:” زیهنی مرۆڤ وەکو کاغەزێکی سپی وایە، لە ڕێگەی ئەزموونکردنەوە زانیارییەکان تۆمار دەکات”. بۆیە مرۆڤ سەرەتا ئەو شتانەی بەتەوتەم گرتوون، کە ڕۆزانە بەری کەوتوون، وەکو ترسان لە ئاژەڵی دڕندە و کارەساتی سروشتی و هەور و بارانیان کردووە بەتەوتەمی گروپەکەیان. لێرەوە ئەوەمان بۆ ڕوون دەبێتەوە پەیدابوونی خودا لەزیهینی مرۆڤدا، ئایدیایەکی پێشینی نیە، بەڵکو لە ڕێگەی ئەزموونکردنی شتەکانەوە، لەیادگەیدا ماونەتەوە و فۆڕمی خودایان لێ دروستکردووە. بەنموونە: فریشتە لە ئاینە ئاسمانییەکاندا، تێکەڵەیەکە لە ئایدیا ئەزموونکراوەکانی مرۆڤ، وەکو باڵدار و پیاوێکی گەورە و هەموو ئەم زانیاریانەی لە پێشودا ئەزموونکردووە.

ناو و فۆڕمی خودا، بریتییە لە ئۆبێکتیفی زیهنی مرۆڤ، مرۆڤ خوداکان بەو شێوە بەرهەم دەهێنی، کە لەزیهینی خۆیدا هەن. بۆیە بوونی خوداکان لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر جیاوازە. لە ناوچەکانی دۆڵی دوو ئاوان و سۆمەرییەکان، خودای دایک پەرستراوە، لەبەر ئەوەی مرۆڤ لەو چرکەساتەدا، پێویستی بە نەوەخستنەوە بووە، بۆ کاری کشتوکاڵ، کەچی لە میسر خودای خۆر و لە ئەفریقا تەوتەم و ڕوەک. دواتریش خودایی ئاینە ئیبراهیمییەکان، کە سیفەتەکانی هەمان ئایدیا پێشینییەکانی زیهنی مرۆڤن. وەکو: ناوەکانی خودا لە قورئانی ئیسلام.

گەزنەفۆن دەڵێت؛ "حەبەشییەکان خوداکانیان لەسەر فۆڕمی خۆیان دروستدەکرد، خوداکانیان لووتیان گەورە و ڕوخساریان پانبوو، ئەگەر ئاژەڵەکانیش خودایان دروستبکردایە لەسەر فۆڕمی خۆیان دروستیان دەکرد".

مرۆڤ لەقۆناغی سەرەتایی ژیاندا، بەهۆی مامەڵەکردنی لەگەڵ کەرەستە و شمەکەکانی ساکارەکانی سروشت و شێوازی ماتڕیاڵی و چۆنێتی ژیانی خۆی، خوداکانی لەزیهینی خۆیدا بەرهەمهێناون.

مرۆڤ لەبەر ئەوەی کاهینێکی کۆمەڵایەتییە و بە گەلی دەژین، خوداکانیان وەکو ڕۆزی بەخش و هێز و توانایی گروپەکەیان تەماشاکردووە، وەکو کۆمەڵگایی تەوتەمیزم، ئەمەش وەکو نەریتێکی بەماوەیی گوازراوەتەوە بۆ نەوەکانی ئایندەش.

ئایین نەرتێکی کۆمەڵایەتی بەماوەییە، کە پەیوەندی نێوان هێزێکی باڵاو و مرۆڤە، کە مرۆڤ دروستی دەکات بۆ پاراستن و دورخستنەوەی مەترسییەکانی لەخۆی. هەروەها ئایین ئامڕازێکی کۆمەڵایەتییە بۆ دروستکردنی پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکان.

ئایینەکان چرۆکێکی ئەفسانەیین، کە دەرهاویشتەی زیهنی مرۆڤەکانن، کە پەیوەندی بە ژیانی ڕۆژانەیانەوە هەیە. بۆ نمونە: هیندیەوسورەکان لە حەوزەکانی ئەمازۆن، بە پڕکردنەوەی پێداویستیەکانیان پشتیان بە ڕاوشکار و کۆکردنەوەی خۆراک لەناو جەنگەڵەکان بەستووە. وەکو جۆن کریچەر دەڵێت؛ هیندیە سورەکان باوەڕیان بە ژیانی دوای مەرگ هەبووە، بەڵام لەدیدی ئەمانەوە چیرۆکەکە جیاوازە، ئەوان پیانوایە، مرۆڤ دوایی مەرگ، زیندووبەیەوە بەنەمری لەجەنگەڵدا دەژیت و دەستدەکات بەڕاو کۆکردنەوەی سەرەتایی. بەڵام مەسیحیەکان، کە باوەڕیان وایە، مرۆڤ لەدوای مەرگ دەچێتە بەهەشت و لە پەرداخی زێڕدا شەراب دەخواتەوەو بەهەشتەکەیان پڕە لە کۆشک و تەلاری زێڕین. وەکو یەڤاڵ نوح دەڵێت؛ "ئایین دروستکردنی چیرۆکەکە، کە هەر گروپێک بەشێوازێک دروستی کردووە و هەریەکەیان دەیەوێت قەناعەت بەوانی تر بهێنێت، کە چیرۆکەکەی خۆی تەواوە" زۆربەی جەنگە ئایینیەکان لە ئەنجامی باوەڕنەهێنانی یەکتری بە چیرۆکە جیاوازەکانەوە خوڵقاوە. بەنمونە لە کۆتاییەکانی لەسەدەی چواردەهەمدا، کاتێک ئەمریکا دۆزرایەوە لەلایەن پورتوگالیەکان و ئیسپانیەکانەوە. مەسیحیەکان نەیانتوانی باوەڕ بە هیندیە سورەکان بهێنن، کە لە ژیانی دوای مەرگ مرۆڤ لەکۆشک و ڤیلای زێڕیندا شەڕاب و گۆشتی برژاو دەخوات، چونکە ئەوان چیرۆکێکی تریان بەخۆیان دروستکردبوو، کە جیاوازبوو لەوەی ئەوان و پەیوەندی بەژیانی ماتڕیاڵی ئەوانەوە نەبووە. هیندییە سورەکان نەیان دەزانی پەرداخی زێڕ و ڤیلا چیە.

ئایین نەریتێکی کۆمەڵایەتیە، کە مرۆڤەکان خۆیان دروستی دەکەن. بەڵام ئەم نەریتە لەگەڵ پێشکەوتنی شارستانیەت و دۆزینەوەی کشتوکاڵدا، دەبێتە ئامڕازێک بۆ فریودان و ڕامکردنی مرۆڤەکان. لە ئایینی مەسیحیدا چیتر پاشا دەبووە نوێنەری خودا و دەبوو هەمووان گوێڕایەڵی بکەن، لە ئایینی ئیسلامیشدا پاشا وەلی ئەمرە و لادان و گوێڕایەڵ نەبوونی تاوانە. ئایینە ئاسمانیەکان هێزەخودیەکانی مرۆڤ دەچەپێنی و وابەستەیی، بانگی دەکات بۆ پشتگوێ خستنی ژیان و ماددە، لەکاتێکدا دروستبوونی ئایینەکان ئۆبێکتی ماتێڕیاڵیزمە، بەڵام ئایین وەکو ئامڕازێک مرۆڤی نامۆ دروستدەکات لە هێزەخودیەکانی خۆی و کار لەسەر ڕێخستنی ژیان و کۆمەڵگا ناکات. ماکس ڤێبەر وتەنی:" تەنها جەخت لەژیانی دوای مەرگ دەکاتەوە".

ئاراس سەعید

چووین شوورا دامەزرێنین، چینەکەشمان لە دەستدا!؟.. عبدالرحمن محمد(مەلا ڕەحمان ئاوارەکان)

(زیاتر ڕووی دەمم لە چەپ و کۆمۆنیستەکانە)

بەقاڵەکەی گەڕەکی ئێمە، کاری وایی دەکرد، مرۆڤی دەهێنایە پێکەنین تا ڕادەی بوورانەوە.سەردەمانی شەڕی عێراق-ئێران بوتڵی غاز دەستنەدەکەوت، حاجی ئەفەنی دەیگوت: هەر بتڵێک غاز دەبێت کیلۆیەک مێخەکی لە گەڵدا بکڕی! دەوڵەتیش پێ دەچوو لەو کاتەدا، کاتێک شتوومەکی هاوردە دەکرد لە هند و وڵاتانەوە، ئەو مێخەکەیان بە سەردا ساغ کردبێتەوە، لە کۆتاییدا، خۆی لە ملی دایک و خوشکەکانی ئێمەدا دەبینیەوە،وەک ملوانکە!

من، ئێمە، هەموومان، کەم و زۆر لە بزووتنەوەی چەپ و کۆمۆنیستیدا کارمان کردووە، مارکس و کۆمۆنیزم و زێدەبایی و ماتریالیزمی دیالکتیکی و مێژوویمان وەک ناوی خۆمان لە بەرە!؟ بۆ نموونە؛ لە

زانکۆ بووین، جارێکیان، مامۆستایەکمان پرسیارێکی لە تاقیکردنەوە هێنابوو، ئایا ماتریالیزمی مێژوویی چییە؟ بڕوا بکەن، لە قوتابیە؛ ئیسلامییەکان و نەتەوەییەکان و چەپ و کۆمۆنیستەکانەوە، بە تایبەتی قوتابیە کوردەکان ، هەمومان ٩٠٪مان هێنابوو!؟ مامۆستاکە دەیگوت، ئەم قوتابیانە دەبوایە ١٠٠٪ وەرگرن، بەڵام نابێت، چونکە ئەو کاتە وەک کارل مارکس، دەبن بە فەیلەسوف!؟

با بێینە سەر بەقاڵەکانی سیاسەتی کوردی و کەمێک هەڵیانسەنگێنین، چونکە تا ئێستا هەر ئەوان ئەمەیان هەڵسەنگاندووە، هەندێک جار، هەندێک هاوڕێمان پێش ئەمە وویستبوویان هەڵیانسەنگێنن، یا لە زیندان توندکراون یا کوژراون، بەڵام بەدەنگیش سنووری هەیە!؟، کۆمەڵەی ڕەنجدەران، کۆمەڵەیەکی مارکسی لینینی بوو، دەتوان بڵێم ڕۆژێک لە ڕۆژان نیوەی کورد لە ڕێکخستنەکانیدا بوو١ بەڵام ڕابەرەکەی و سکرتێرەکەی نەوشیروان موستەفا، لە کۆتایی تەمەنیدا دەیگووت، هیچ کاتێک مارکسی نەبوومە!؟ بەڵکوو، لە گەڵ مەلا و خەڵکە مەزهەبیەکاندا زیاتر نزیک و دۆستایەتی هەبوو!؟ لە کاتێکدا هەزاران کەس بە بێ بڕوایی چونە گۆڕەوە لە سەر دەستی بەرنامەکەی ئەو بوو!؟ بزووتنەوەی گۆڕانی دامەزراند، کە زۆربەیان، بە دەستنوێژ هەڵگرتن؛ سیاسەتیان نەدەکرد!؟ ئەو پێشمەرگەیە چی لە دەکەن، چی پێ دەڵێن؛ کەوتبووە شەڕێکەوە، هاواری دەکرد دەیگوت: ئێستا چیبکەم، بەردێک نیە خۆم بدەمە پاڵی، لای خوا و پێغەمبەریشیان لێم بڕیوەتەوە تا لێیان بپاڕێمەوە و ڕزگارم بێت و فیشەکێکم بەرنەکەوێت لەم شەڕەدا!؟

مەلا بەختیار، ئەندامی حیزبێکی سۆشیال-دیموکرات، دابڕانێکی داناوە، کە کۆمەڵیک مرۆڤی بێ باوەڕ ڕابەرایەتی دەکەن، دژی هەموو باوەڕێکی مەزهەبیە، بە تایبەتی ئیسلام، بەڵام ئێستا دەڵێت: من سونیم و بڕوام بە هەموو پێغەمبەران و قورئانی پیرۆز هەیە!؟ وە هەروەها گۆشتی بەرازیش ناخۆم! لە کاتێکدا ئاڵای شۆڕشی دامەزراند، کە کۆمۆنیزمێکی عەیارە ٢٤ بوو!؟ جا خۆ، ئێستا کۆمەڵە و یەکێتی نیشتمانی دەتوانن مەلا بەختیار سزا بدەن بە تاوانی، تابووری پێنج، بە ئیسلامییەکان، وەک لە چاوپێکەوتنەکەیدا دیارە، چەند پەرۆش و لایەنگری ئیسلامە!؟ بە ڕاستی تا دەمرین، شتی سەیر و سەمەرە دەبینین!؟

حیزبی شیوعی عێراقی، یەکەم حیزبی کۆمۆنیستیە لە عێراق(ئەوەی باشە زۆری خەڵک نازانن شیوعی و کۆمۆنیست هەر یەک مانایان هەیە، لە سەر بزووتنەوەی کۆمۆنیستی ناژمێردرێن!)، وەک بینیمان لە خوارووی عێراق لە گەڵ سەدر و شیعەکاندا یەک لیستیان هەبوو لە هەڵبژاردندا!؟ ئێستاش سەریان بڕوات نوێژیان ناڕوات!؟ پێ دەچێت

ئەمان لەیان تێک چوبێت، لە جیاتی مانیفێستیان خوێندبێتەوە، قورئانیان خوێندبێتەوە!؟
حیزبی کۆمۆنیستی ئێران و کۆمەڵەی سازمانی کوردستانەکەی دامەزران، زۆربەمان کەوتینە ژێر تەئسیریەوە، زۆربەی کۆمۆنیستەکانی عێراق پەیوەست بوون پێوە و لە دەورەی ئامۆزشیەکانیاندا بەشداریان کردووە، دوایی هەر مەنسوور حیکمەتی سکرتێری،کە کەسی یەکەمی حیزبەکە بوو، بە خۆی و قەڵەمەکەیەوە لەی دەرچوو و حیزبێکی تری دامەزراند، ئیتر تەشکیلات و ڕێکخستنەکانی لە نێوو کرێکاراندا چی بە سەر هات، کێشەی خۆیانە!؟ لەو کاتەوە ئەو بزووتنەوەیە لە ناوچەکەدا، تووشی سەرە سووڕێک بووە، خۆی بە پێوە ناگرێت!؟
کۆمەڵەی سازمانی کوردستان، ئێستا هەر کۆمۆنیستە، بەڵام لەو زێگوزێ دایانیشاندووە، دەسەڵاتی ناسیۆنالیستی باشووری کوردستان دەبێت ڕێگەیان پێ بدەن، تا کارێک بکەن!؟لە بەر ناسکی و ساوایی بارودۆخی هەرێمی باشووری کوردستان، ئەم کۆمەڵەیە، پێ دەچێت نەوەرێت و جورئەتی ئەوەی نەبێت بێت و پرسیار بکات، ئایا باشوریەکان، ئەوە کەی لە ساوایی دەردەچن؟! بەڵام بە ماوەی چەندین ساڵە گوێم لە هیچ کار و چالاکیەکیان نەبووە، هەر خەریکی ئینشیعابن(ئینشقاق) جیابوونەوە بە دیالێکتەکەی خۆیان!؟ گەم ڕێ نەکات، ئیتر بەگەن دەکات!؟
کۆمۆنیزمی کرێکاری عێراق، هەر مەنسوور حیکمەت، دامەزرێنەر و فەیلەسوف و هیدایەتکەری بوو، ناشوکری نەبێت، ئێستا خاوەن ٥ پێنج حیزبین ئەگەر زیاتر نەبێت!؟ چونکە بەنم کردووە، دوو سێ نەفەرێکی تریش خەریکی دانانی پلاتفۆرمی کاری ڕێکخراوێکی ترن!؟، کە هەمووی لەم حیزبەوە دابەش بوون!؟ بەوا بکەن، ڕیزی خەڵکانی ناڕازیی و چەوساوەیان وا پەرش و بڵاوکردۆتەوە، دەسەڵاتی کوردستان، هەندێ بە منەت بووە لەو چینی کرێکارە، بە دوومانگ جارێک مووچەیان دەداتێ، بە لەبیرینەوە!؟ بە مانایەکی تر، ئەم کۆمۆنیستانە، چزووی چینەکەیان دەرهێناوە، تا خۆیان ڕێکلا دەکەنەوە!؟ بە شوورا ڕۆیشتین! چینەکەشمان خستە سەری!؟
کۆمۆنیزمی نوێ، هاوڕێیەکمان لەم ڕۆژانەدا، پەرتوکێکی بە چاپ گەیاند، لە ژێر ناوی کۆمۆنیزمی نوێدا، بە گوێرەی داتاکان بێت، ئەم هەمووە کە باسمان کردن، لە ژێر چەترێکدا کۆ بکاتەوە!؟ ئێستا من بە خۆم، چاوەڕوانی ئەم کۆمۆنیزمە نوێیەم، دەڵێم بەڵکو ئەمەیان دوا پەرتووک بێت و بکەوێنە سەر ڕێچکە!؟
من بە مافی ڕەوایی هەر کەسێک و گروپێکی دەزانم، کە بە خۆی ئازاد بێت لە ڕێکخستن و هەڵبژاردنی ڕەوتی سیاسی خۆیدا، بەڵام تەئسیرات و لایەنە نەگەتیڤەکانی سەر ئەو لێکترازانە سیاسیانە لە سەر

کۆمەڵگا و چینی کرێکار و زەحمەتکێشی کۆمەڵگا بە تایبەتی، دەبێت لە بەرچاو بگیرێت!؟ لە گەڵ هەر دابەشبوونێکدا، سەدان مانگرتنی چاوەڕوانکرا و توشی شکست دەبێت!؟ دەیان مرۆڤی شۆڕشگێڕ سارد دەبنەوە!؟ سەدان یەکەتی ناوەندەکان، دەبنە دژ و بگرە دوشمنی یەک!؟ دەیان ڕێکخراوی جەماوەری دەتوێنەوە ، لە کاتێکدا هەزاران خەڵکی ستەمدیدەی کۆمەڵگایان گرتبووە خۆیان!؟ دیان سالە چوونە دواوە، تا جارێکی تر ، کۆمەڵەیەکی تر، نەوەیەکی تر، دەبن ودەبنە خاوەنی بزووتنەوەکە!؟

زۆرێک لە ئێمە ومانان، کە ڕێکخراوبووینە، خاوەنی ڕێکخراوی خۆمان بووینە،ئەندامی گروپێک بووینە، دەزانین و هەستی پێ دەکەین، کە چۆن پشتت دەشکێنێت ئەو هەموو دابەشبوونە!؟ کە چۆن هاوڕێکەی دوێنێت لە دەبێتە دوژمنی ئێمەیە!؟ کە چۆن هەزاران،خەڵکی ئاوارە و منداڵ و ژنانی چەوساوە و کرێکارانی بێکار و مامۆستایانی بە مووچە سەرگەردان دەبن و نازانن ڕوو لە کوێ بکەن!؟

لە ئەوروپا کە دەبینین، سەرێک حیزبێک، ڕێکخراوێک، وەزیرێک، یانەیەکی فەتبالە، لە شکستێکدا، دەست لە کارکێشانەوەی خۆی ڕادەگەیەنێت و دەڵێت: با کەسێکی تر جێگەی من بگرێتەوە!؟ من نازانم، چۆن شەرم ناکات سکرتێری پارتیکی سیاسی بە تایبەتی چەپ و کۆمۆنیست، کە دەڵێت ئەوە بە سەهەم و چوارەم جار بە سکرتێر و بەرپرسی کۆمیتەی ناوەندی و مەکتەب سیاسی هەڵبژێردرایەوە،لە کاتێکدا دەسەڵات و تەجرووبەی ستالین و شاوشیسکۆمان بینیوە!؟، لە کاتێکدا، لەو هەموو کاتەدا، کارەکانی تەنها بستێک نەچوەتە پێش!؟ ئەگەر بچوایە پێش کارەکانی، سەدان کەسی تر، دەستیان هەڵدەبڕی و خۆیان هەڵدەبژارد بە سەرکردایەتی ئەو حیزبە!؟ دەنا، زۆربەی حیزبەکانی کوردستان، سەرکردەکانیان، بە تەکایی دەنگ هەڵدەبژێردرێن(با بەڵین خۆمان بێت، عەیبە وەڵاتانی بیانی با پێمان نەزانن!)

دەڵێت من بەوام بە مەزهەب و پرەنسیپە ئاینییەکانە، بەڵام هەشتا خۆی بە ڕابەر و موفەکیری ڕێکخراوەکی بەباوەڕ دەزانێت، ئامادەش نیە بەرپرسیارێتیەکە چۆل بکات بە یەکێکی تر!؟ برا بۆچی لە حیزبێکی مەزهەبی ناوت بنووسەوو و ببە ئەندام!؟کەسی وا هەیە؛ دەیان جیابوونەوو و ئینشقاق بە هەی کەلە ڕەقی ئەووە ڕوویداوە لە حیزبەکەیدا، هەشتا ئامادە نیە، چۆڵی بکات!؟ ئەی ئیتر دەسەڵاتی دیکتاتۆری چینە!؟

هەموویان لە بەقاڵەکەی گەڕەکی ئێمە دەچن، غاز و مەخەک پێکەوە دەفرۆشێت! ئارد بکڕیت دەبێت کیلۆیەک بزماری کەوشیشی لە گەڵدا بکڕیت! بە ڕاستی مرۆڤی کورد، ئەگەر بە ساتێک، مەشکی ئاسوودە بکات

و کەمێک لاپەڕەکانی مێژووی ژیانی خۆی هەڵبداتەوە، دەبینێت لە چی، نیفاقێکدا ژیاوە، چۆن چەواشەکراوە!؟
کەمێک هاوڕێ لای پێنجەرەکەوە ڕاوەستابوون،بانگمیان کرد، مەلا ڕەحمان، مەلا ڕەحمان، وەرە ،تەماشاکە، ئەو مانگایە دەفڕێت! منیش بە پەلە ڕامکرد بۆ لای پێنجەرەکە، تا ببینم بزانم مانگا چۆن دەفڕێت، ئەوان(مەبەستم سیاسیەکانە) دایانە قاقای پێکەنین بە من، گوتیان :
بڕوات کرد، مانگا دەفڕێت؟
منیش گوتم: لە بەر ئەووەی ئەووەم بە ڕاستگۆ دەزانی!

عبدالرحمن محمد(مەلا ڕەحمان ئاوارەکان)
azzady22@gmail.com
22/02/2021

مانەوەی سەربازی ئەمریکی لە ئەڵمانیا و ئێراق.. فەرەیدون کونجرینی

ئەگەر ئێراقیەکان بە ڕابووردووی نەتەوەو وڵاتەکەیاندا بچنەوە مێژوویان پڕ ئازارو نەهامەتی و جەنگەگەڵەکەیەو شەڕو ڕەویان زۆرترە لە گەشتوگوزارو ئاسودەیی ، گەر هۆشیارنەبنەوەو بەهاوشەوەی مێژوویان گوزەربکەن’ بە هەمیشە لەو ڕوداوانەدا دەمێننەوە کە پڕە لە چیرۆکی تراژیدیاو نەهامەتی.

لە دوای جەنگی جیهانی دووەم تا ئێستا هەزاران سەربازی ئەمریکایی لە وڵاتی ئەڵمانیا بوونی هەیە و ئەڵمانەکان خۆشحاڵی و سپاسگوزاری دەردەبڕن لە مانەوەیان" ئێراقیەکانیش" خۆیان بە ئەمریکاییەکاندا دەتەقێننەوە و داوا دەکەن وڵاتەکەیان جێبهێڵن" گەر ناتۆ و“ سەربازی ئەمریکایی نەبوایە دەسەڵاتی بەعس و مانەوەی سەدام حسێن بەردەوام دەبوو، هیچ هێزێك نەی دەتوانی ڕژێمی بەعس لە دەسەڵات لابەرێت ” تەنانەت ڕاپەڕینی بەهاری 1991ی باشوری کوردستان ڕووی نەئەدا . واتە بونی ناتۆ” بەتایبەت ئەمریکا کاریگەریی خۆی هەیە”

بەربەستە بۆ حوکمی دیکتاتۆری و دروستبوونی گروپی تیرۆرست.

لەگەڵ دەسپێکی پڕۆسەی ڕزگارکردن ئێراق ساڵی 2003 لەماوەیەکی کورتدا حکومەتی کاتی دامەزرا و پاش سێ ساڵ هێزی ئێراقی بۆ ئاستێکی پەروەردەی دەیان وڵات بە پارێزگاری ئێراقییەکان لەژێر ناوی فیدڕاڵی ڕێکخرا” بەڵام ئێراقیەکان جۆری پارێزگاریکردنەکەیان دابەشکردوە بەسەر ئاین و ڕەگەزپەرستی و بەرژەوەندی چەند گروپێک و نەیانتوانیوە گەشە بەپڕۆژەکانی نوێنەری ئەوکاتی ئەمریکا بریمەر لە ئێراق و تا ئێستا بێنن.

ئاماری سەربازە ئەمریکاییەکان لە ئێراق کە بە پارێزگاری ماونەتەوە زیاتر لە 40 هەزار ە، کاتێکیش ئەو وڵاتە جێدەهێڵن دەخی مەترسیداری تێپەڕاندبێت ، هەندێك جار باس لەکشانەوە دەکرێ (تەنها هەواڵەکە ناچێتە بواری جێبەجێکردنەوە) خۆ ئەگەر هێزی ئەمریکا لە ئێراق نەمێنێت ئێراق دەچێتە دۆخی زۆرخراپ و جەنگی ناوخۆیی بەجۆرێك لە 100 ” 20 کەس ڕزگاری نابێت. ئەم گوتە ئەوەمان بیر دەهێنێتەوە کە یەکەم جەنگی خوێناوی سەر پەڕاندن لە سەردەمی حوسێن کوڕی ئیمام عەلی لە نەجەف ڕویداو لە 2014 دووپات بویەوە بەناوی دەوڵەتی ئیسلامی لەعێراقو شام “داعش” ئەگەر هێزی ئەمریکاو هاوکاریی نەبودەوڵەتی نەبوایە تەواوی ئێراقیان داگیردەکەرد، بەجێهێشتنی هێزی ئەمریکایی لە ئێراق ئەو وڵاتە دەبێتەوە بە مەیدانی شەڕی هێزو ئایین و گروپە تیرۆرستەکان.

لەگەڵ کۆتاهی هێنان بە داعش دۆناڵد ترەمپ بڕیاریدا هێزە ئەمریکاییەکان بکشێنێتەوە لە ئێراق ، زۆرێک لە حزب و ڕێکخراوو هاوڵاتیان کەوتنە ئاهەنگ و سەما گێڕان و خۆشی بەوەی داگیرکار وڵاتەکەیان جێ دەهێڵێت و داوایان دەکرد نوسینگەو سەفارەتی ئەمریکا لەو وڵاتە نەمێنێت، لە لایەکی ترەوە” ترەمپ لە ناوەڕاستی ساڵی 2020 بڕیاریدا کە بەشێک لە سەربازەکانی وڵاتی ئەڵمانیا بکشێنێتەوە”بەو پێیە ژمارەی سەربازەکانی ئەمریکا لە ئەڵمانیا لە ٣٤ هەزار و ٥٠٠ کەسەوە بۆ ٢٥ هەزار کەم بێتە” لە هەمانکاتدا ڕەخنەی لە ئەڵمانیا گرتبوو کە بە پێی پێویستە بەشداری لە ناتۆدا ناکات، بەمەش بەرلین نیگەرانی خۆیی و هاوپەیمانەکانی دیکەی ناتۆی لێکەوتەوە و ترسی ئەوەیان هەبوو کە ڕووسیە بەهێزدەبێت، واتە سەربازی بێگانە لە ئەڵمانیا” پەیوەندیان بە ناتەوە نەبوە بەڵکو بۆ پارێزگاریکردن بووە لە خاکی ئەڵمانیا” وەک بەربەست لە هەستانەوەی نازییەکان.

لە وڵاتی ئەڵمانیا
ساڵی 2006 تەواوی سەربازە ئەمریکاییەکان 72.416 سەربازبووە،
ساڵی 2009 کەمکراونەتەوە بۆ 56،680 سەربازی ئەمریکایی ،
ساڵی 2014 ئاماری سەربازە ئەمریکی 42.450 سەربازبووە،
ساڵی 2016 کەمراوەتەوە بۆ 35.800 سەرباز ،
ساڵی 2020 تا ئێستا 34.500 سەربازی ئەمریکایی لە ناوەڕاست و باشوری ئەڵمانیا بونیان هەیە. لە کاتێکدا ئەڵمانیا لە دوای 1960 بەدواوە ئارامی و سەقامگیری ئاسایشی ئاسایی بەتەواوەو پڕۆژەکانی نوێژنکردنەوەی بەسەر کۆتویی بەڕێکراون و بەهۆی پشتیوانی وڵاتانی جیهان ئەو وڵاتە تەواو ئارام بوییەوە، پرسیارێکە ئەوەیە بۆچی ئێراقیەکان نایانەوێ ئەمریکا پاسەوانیان بکات !؟

دەیانجار نوێنەری لایەنە سیاسییەکان لە پەرلەمانی ئێراق و ڕێکخراوەکان خۆپشاندانیان ئەنجامداوەو داوایانکردووە کە هێزی ئەمریکا لە وڵاتەکەیان بچێتە دەرەوەو خۆیان پارێزگاری لە خاکی ئێراق دەکەن. ئەم جۆرە داواکارییە لە پێشنیاری کەسانێکدا هاتوە کە خۆیان بە سیاسی و راوێژکارو شارەزا لە بارودۆخی ئێراق دەزانن و بە ئاگان لەوەی لە سایەی ناتەو ئەمریکا بوو حوکمی سەدام حوسەین کۆتایی هات.

لە داوی جەنگی جیهانی دووەم و نەمانی شەڕو ئاسایی بونەوەی دەخۆکە تا ئێستا زیاتر لە 100 هەزار هێزی سەربازی ”ڕوسی” بەریتانی” ئەمریکی” فەڕەنسی ” هەڵەندی ” کەنەدا” بەلجیکی لە وڵاتی ئەڵمانیادا هەیە لە پەناو پارێزگاری، با ئێراقیەکان ئەڵمانیا بکەن بە نمونە” بە هەمیشە سپاسی ناتەو ئەمریکابکەن کە پارێزگاریان لێ دەکەن و لەگەڵیاندان.

نەخشەی وڵاتی ئەڵمانیا” ئەو ناوچانەی هێزی بێگانەی تێدا ماوەتەوە.

پەتای هەڵگیرسانەوەی جەنگ .. مارف عومەر گوڵ

بەرد هەڵناسێتە س□ر □پ

هەرچی گیاندارە ڕایانکردوە

هەرچی بێ گیانە کەوتونەتە خۆیان

چۆن بە گژ ئەم ڕەشەبا□ی□دا بچینەوە !

ئەم نیشتیمانە گویێ بۆ دەنگی باران هەڵخستوە

زەوی وشکهەڵاتوو □ل پ□شوازیدا□ی □،

هەرچی گیاندارە وا ئەم ناو□ □□چ□ د□کات

بەرد هەڵناسێتە سەر پێ

بەگژ ئەم ڕەش□ب□ایەدا بچێتەوە

دار و درەخت چەماوەتەوە

کەس ناتوانێت سەر هەڵبڕێت

ئیتر بە چاوی کوێرەوە

باسی جوانیەکانی ناشیرینی دەکەن

لەسەدەی بیست و یەکەمی ژیاننامەی مرۆڤدا

دەبێ هیچ شتێک بە ناوی خۆیەوە

بانگ نەکرێت !

دەبێ بە نێرگزە جاڕ بووترێ کێڵگەی تلیاک

بە چیمەن و گوێ ئاو بڵێن باروتبەند و قەدەغە

بەزیندان بڵێن شوێنی حەوانەوە

بە ژیانیش بڵین ، بازاڕی چەوسانەوە .

چۆن هەناسە بدەین لە سایەی

دەوڵەتدار و حوکمدار و فەرماندار و

قەمەی دەستی ژەندرمەدا ؟

چۆن هەناسە بدەین لە سایەی

شڵەژان و بازاڕدار و

چی دار و ، دارو.. داردا

لە بەرامبەر سێبەر و هەتاو و بەهاردا

دونیا بۆتە پەتا ..

پەتای پەتا.. پەتای پیلان

پەتای هەڵگەڕانەوەی فەرهەنگی زمان

پەتای هەڵگیرسانەوەی

جەنگی دەرەشە تەرنەخەرەکان !!

سلێمانی

٢٨/٤/٢٠٢٠